

TULONG PARA ITI BIKTIMA KEN SAKSI

---

1. Ti parmata ti Tulong para iti Biktima ken Saksi dita Oficina ti United States Attorney, ket programa a mangsalaknib kadagiti biktima ti napasamak a krimen ket mataming a pada-pada ken marespeto ken makaawat iti serbisyo a pagrebbenganda nga maawat. Nadumaduma a tulong ken pakdaar iti sidadaan a maiyawat.

Serbisyo Pakdaar

Nu ti kaso ket umabot iti pannakadengngeg ti korte, pakdaar ket maited kadagiti biktima. Ti pakdaar ket pakaibilangan iti panangiyuli ti darum kontra iti masuspetsa a nakabasol, ti pannakaaywan tay nakabasol ken tay aldaw iti pannakadengngeg ti kaso, ti pannakaiwaragawag iti resulta ti kaso, tay karbengan ti biktima a mangted ti palawag, tay petsa ti sentensiya, ken tay pannakaisao ti sentensiya, ti kangrunaan nga wagas ti pannakaited ti pakdaar ket babaen ti surat.

Ti Sabali Pay a Tulong

Kadagiti agkasapulan iti sabali pay a tulong maipanggep iti resulta ti krimen, mabalin a maiturong kadagiti ahensiya nga mangted iti direkta a serbisyo. Tulong iti proseso ti korte, pagurayan idiyay korte, ken panangpakaammo iti amo ket sidadaanda nga agserbi.

Ket no mariknam a sika ket nabutbuteng wenno sinagidda gapu ti pannakibiangmo iti kaso, kasaritam a dagus tay mangig-iggem iti kaso wenno tay opisyal iti programa a para biktima ken saksi. Maisayangkat iti nayon a dusa kadagiti mangbutbuteng ken mangsagid ti biktima wenno saksi. Awagan iti 911 tapno maalwadan dayta a butengmo.

TI KARBENGAN DAGITI BIKTIMA TI KRIMEN

18 U.S.C. Seksiyon 3771

Kas maysa a biktima ti krimen, addadtoy dagiti sumaganad a karbengan:

- Ti karbengan a maaywanan kontra iti nakabasol
- Ti karbengan a maikkan ti pakdaar iti husto nga petsa iti pannakadengngeg ti kaso, wenno pannakaibaba ti sentensiya, wenno anya man a pakainaigan ti panaglibas ti akusado.
- Ti karbengan a mairaman iti anya man nga adda pakainaigan iti kaso, aglalo no nakapapati ken nalawag ti ebidensiya nga aggapu mismo iti biktima, saan ketdi nga aggapu iti sabali nga testimonya.
- Ti karbengan na a mangngegan iti anya man a panagdengngeg iti korte distrito a mainaig iti pannakawaswas, pannakipatang, pannakasentensya wenno pannakaibaba iti sentensiya a parole.
- Ti karbengan a makiinnuman iti abogado ti Gobyerno iti dayta a kaso.
- Ti karbenganti husto nga oras ti panagbayad amin nga masapul.
- Ti karbenganti napardas a panaggaraw iti kaso nga awan makabuteng.

➤ Ti karbengan a mataming a pada-pada ken respeto para iti dignidad ken pribado a biag ti biktima.

DAGITI ALLAGADEN TI PANNAKADENGNEG TI KASO

Listaan dagiti allagaden ti pannakadengneg ti sistema ti hustisya kriminal, ngem depende iti kaso, saan nga amin met masurot.

- Panangipila iti Reklamo a Kriminal, impormasyon ken no sinno ti akinbasol
- Panangtiliw iti Nagbasol nga saan pay a naipupok
- Umuna a Parang iti Korte
- Panagparang ti Korte Manipud iti Pannakaipupok
- Umuna a Pannakadengneg ti Kaso
- Pannakailanad iti basol iti nagbasol
- Pannakasukat Manipud iti Saan nga Nagbasol, iti Panagbaso Wenno Panangadmitar iti Basol
- Pannakaibaga ti Resulta ti Darum
- Pannakaibasa ti Sentensiya
- Pannakarebisa ti Kaso iti Nangatngato nga Husgado

No ti kaso ket saan a madengneg ti korte ket saan ka nga agindeg sadiay Oahu, ti Opisina Ti Abogado ti U.S. ti makaammo kadagiti nasisita a papeles wenno dokumento ti panagbiyahe para iti panagparang ti korte. Makaawat ka iti nasapa a pakdaar ken maisubli ti gastos para kadagiti saksi ken pang-inaldaw a gastos nga kaaddam diay korte dita Hawaii tapno agtestigo.

PAMMALAKAD TI ABOGADO

Kas maysa a biktima ti krimen, masapul nga iyuman mo dayta kaso iti maysa nga abogado kas maysa a Karbengan ti Biktima wenno Crime Victim's Rights, 18 U.S.C. § 3771 nga nailista dita ommona nga pahina.

PORMAS A PARA TI CVR ACT

No mamati ka nga ti maysa nga empleado ti Oficina ti U.S. Attorney ket dinaka innikkan kadagitoy a karbengan, mabalin mo ti mangireklamo iti administratibo kontra kenkuana, maipanggep dita 28 CFR § 45.10. Dumawat iti forma nga aggapu dita Oficina ti U.S. Attorney.

TI KADAGSEN TI KRIMEN

Ti kadagsen ti krimen kadagiti biktima ken saksi ket dumanon iti problema pinansiyal, pisikal ken emosyunal. Ngen uray no agdumaduma iti reaksyon iti tunggal maysa, adda latta agpapada a reaksyon dagiti biktima ken saksi:

- Pannakanayon iti pannakataripato iti personal a panagannad ken dagiti miyembro ti pamilya.
- Ti rikna a panagkapsut ken awan kabaelan kalpasan ti krimen
- Marigatan a mangiggem iti inaldaw-aldaw nga parikut
- Pasubli-subli nga panpanunoten iti napasamak
- Panagpanunot iti madi, awan ganas a mangan ken narigat a maala ti turog.
- Panagpungtot, pannakadismaya ken pannakatikaw
- Narigat a lipaten iti dakkal a nagastos
- Maripripirip nga eksena, angot ken uni mga marikna idi mapasamak iti krimen

Amin dagitoy nga reaksyon ket normal iti maysa a di-malipatan a pasamak, ngem maikkatanto met laeng no dumteng iti husto nga tiempo. Ngem no agtultuloy latta nga mapasamak dagitoy nga reaksyon iti mabayag a tiempo, kontakten laeng dagiti Opisyal iti Programa a Para Biktima ken Saksi.

TI BIKTIMA ITI MAYSA A NAKAAM-AMES A KRIMEN

No iti resulta iti nakaam-ames a krimen ket isu ti nakagapu ti pannakapukaw iti ay-ayaten ti biag wenna pannakadunor ti bagi, tay State of Hawaii Crime Victim Compensation Commission ket isu ti mangtulong iti pinansiyal a mainaig iti naaramid a krimen. Mabalin ka nga makaawat iti naan-anay nga gatad nga awan pulos magasto aggapu iti kabukbukodan nga bulsa. Dagitoy gated ket mangtulong para ti gastos medical, napukaw a panagsapul ken gastos para ti pannakaipunpon iti natay nga ay-ayaten. Maipanggep ta nayon pay nga impormasyon, ayabanyo dayta

Crime Victim Compensation Commission

State of Hawaii, Public Safety Department

1136 Union Mall, Suite 600

Honolulu, HI 96813

Telefono: (808) 587-1143

Fax: (808) 581-1146

<http://www.hawaii.gov/cvcc>

PAKDAAR PARA KADAGITI BIKTIMA

Tapno maikkan ti umiso nga impormasyon dagiti biktima maipanggep kadagiti aldaw ken petsa iti pannakadengngeg ti kaso, Department of Justice ket agusar da ti komputer nga pakakitaanda kadagitoy nga pakdaar, awan bayadanda ket telepono laeng wenna Internet ti mausar, beinte kwatro oras inaldaw. Makaawat ti biktima ti Victim Identification Number (VIN) ken Personal Identification Number (PIN) tapno mausarda daytoy a sistema. Dagitoy nga impormasyon ket

maawat to ti biktima babaen iti koreo.

DAGITI ANNURATEN ITI PANAGTESTIGO

1. Masapul a nadalus ken komportable ti bagi nga agparang iti korte gapuen ta importante unay daytoy. Masapul nga husto ti panagbadu no agparang dita korte.
2. Ket no maawaganda ka tapno agtestigo, agsapata ka pay. Iti panagtugaw mo a kas testigo, tumakder a nasayaat ken ikkam importansiya. Ket sumungbat iti “Wen, Apo”.
3. Ti kina-importante, sika ket nagsapata nga ILANAD MO ITI PUDNO. Ibagam ti husto ket admitarem ken awatem. Saan ka a sumardeng nga mangilanad iti husto, masaktan man dagiti akusado wenno isu ket makatulong kenka. Sungbatam laeng no sadinno pagpatinggaan tay panunot mo.
4. Denggen a nalaing dagiti saludsod ket awatem a nalaing. Ket sungbatam iti nasayaat ken naggapu iti panunot mo.
5. Sungbatam laeng dagiti saludsod kenka. Saan ka nga mangted iti impormasyon nga saanda met nga saludsuden kenka.
6. Masapul nga aggapu iti kapanunutam iti sungbatmo. Saan ket nga inkabesa ta saanda nga patien dayta.
7. Saan mo nga pugpugtuang iti sungbat mo no saan mo nga ammo wenno agduduaka. Ibagam nga saan mo malagipen wenno saan mo matandaanan.
8. Dagiti hurado wenno miyembro iti jury, pakaibilangan iti huwes ket interesado da unay kadagiti testimonyam. Isu nga saan ka a mangted iti opinyon mo wenno konklusyon, ket saan ka a mangted ti sungbat a naggapu iti sabali a tao, malaksid no saludsodenda kenka.
9. Iti sumaruno ket pagsaludsudandaka dagiti abugado iti nakabasol. Ti panggep dagitoy ket ammuenda no agsasao ka met laeng iti pudno wenno saan. Kitaenda a nalaing no husto met laeng dagiti testimonya nga inlanad mo. Ulit-ulitenda laeng dagiti saludsod da ket makaritka kadagiti insungbat mo. Saan ka nga makaunget wenno makarurod kabayatan ti kaaddam iti tugaw mo kas testigo. Adu ti mariknam nga naidumduma ngem nasaysayaat no natalnaka laeng ti panagsungbatmo kadagiti saludsod da tapno saan nga mapukaw iti respeto iti huwes ken dagiti miyembro ti jury.
10. Masaludsod to tay abogado no adda nakasaritam maipapan daytoy a kaso. Nasaysayaat no nakapatangmo dagiti pannakabagi ti linteg, polsya wenno dagiti miyembro ti pamilyam sakbay nga tumestigo ka. Ket sungbatam ti napudno dagiti saludsod da.
11. Isardeng mo a dagus ti sumungbat no aglapped iti abugado wenno tay huwes. Ket urayem tay huwes nga mangibaga no kaano nga ituloy mo iti agsarita.
12. Kalpasan iti panagtestigom iti korte, saan mo ibagbaga kadagit sabali nga agtestigo no anyaman ti insungbatmo agingga a malpas iti kaso kasta met a lappedam iti agsaludsod kadakuada no anyaman ti insungbatda. Ket saan ka mangted iti impormasyon kadakuada.

13. Dagiti miyembro ti hurado wenno jury nga nakatugaw bayat ti inka panagtestigo ket isuda met laeng ti makapulapol mo iti ruar ti korte. Ket gapu iti dayta, saan mo nga ibuksilan panggep dayta a kaso iti siasinno man.
14. Ti panaguray mo nga agtestigo ket makautoy, makabannog iti agtugtugaw nga agur-uray. Isu nga masapul nga mangitugotka iti pakaganaygayam kas iti magasin, crossword puzzle, wenno pocketbook, tapno natalna ti panunot mo bayat ti panagur-uraymo.

Iti maysa a testigo nga naiyawatan iti surat ti panagparang ti korte ket maikkan iti banapisyo kas gunguna a para testigo. Kada aldaw nga mabagaan ti korte wenno tumabuno iti interbyu kasanguanan iti panagdengngeg iti kaso. Kalpasan iti panagtestigom ket naikkan ka iti waya aggapu iti huwes, masapul pay nga suratam ken pirmaam tay Fact Witness Voucher ken tseke tapno maalam tay gungunam a kas testigo, tay panagbiyahem nga agtestigo ken pannakaisubli tay imbayadmo iti parking fee. Tay voucher wenno papeles a pakayaramidan iti tseke para kadagiti testigo ket maalada sadiay U.S. Attorney's Office, Federal Building, Room 6-100. Kalpasan a maipagna daytoy a papeles ket maipatulodto a tseke babaen iti koreo.

TI PANNAKATAMING ITI MAYSA A DI MALIPATAN NGA PASAMAK

REAKSYON A MADI MAIPANGGEP TI NAKARO NGA PASAMAK

Panag-asikaso Iti Maysa a Di Malipatan nga Pasamak

Iti maysa a pasamak, naaddaan ka iti nakaro a parikut wenno problema ti biagmo. Maysa a pasamak nga saan mo pulos a malipatan. Ngem dagiti dadduma, lumabas laeng kadakuada ket malipatanda met laeng insigida. Ngem toy numo ti biag, apektaran na amin ti unos ti panagbiagmo. Lumabas man ti oras, aldaw wenno lawas, ngem sursuruten nakanto latta dayta parikut wenno problema. No kasano a malpas daytoy a parikut, sika laeng a makinbagi ti makaagas iti dayta. Importante nga maamuam nga saan nga normal dagitoy napaspasamak kenka, ket normal met amin dagita mariknam.

Dagiti sumaganad nga mariknam bayat ti kaadda ti nadagsen a parikut.

Sintomas Pisikal nga Mapaspasamak

- Di Makatalna - Awan ganas iti seks
- Sakit ti ulo - Agnerbiyos
- Madi ti tiyan/makasarsarwa - Agtigerger
- Panagsabali ti ganas a mangan - Agulaw
- Agbangungot - Di makaturog nga nasayaat
- Nalaka a mabannog
- Nasakit/naot-ot ti piskel

Sintomas Emosyunal

- Panagbuteng - Managpungtot
- Panagladingit - Nalaka a mabannog ta panunot na/
- Pannakatikaw Umadayo kadagiti pamilyana ken gagayyemna
- Nalaka a makigtot - Kasla mapukpukaw
- Nalaka a maulaw - Nalaka nga agbaliw ta panunot na
- Awan marikna ta bagi na - Kankanayon a pasamak ti adda ti panunot na
- Awan builegna nga agpanunot - Narigatna nga solbaren ti babassit nga problema
- Panangilisi ti bagina iti dati a wenno panagdisisyon na ti biag pasamak
- Pammabasol
- Saan a naragsak

PANANGTULONG TI BAGI

Gapu iti agdama nga problemam, dimo mapanunot no husto wenno saan ti marikriknam kas biktima. Ket kasta met kadagiti dadduma nga padas kayo nga addaan kastoy a pasamak. Saan ka nga agmaymaysa. Kasta met nga saan ka nga agmauyong! Nasisita unay nga ilukatmo dayta nadagsen nga problemam iti pamilyam ken sinoman nga asideg kenka. Mariknam unay nga saan mo kabaelan nga solbaren wenno tammingen iti agdama a parikut mo no agmaymaysaka.

Dagiti rumbeng nga aramiden tapno matamingmo nga nasayaat ti bagim:

- Laglagipem nga addaan ka ti parikut ngem kasapulam met laeng ti naan-anay a pammateg.
- Mangan ka mamitlo maysa nga aldaw uray no saan mo rikna ti mabisin. Liklikam ti uminom ti napigsa nga kape ken asukar kasta met dagiti makmakan nga awan maitedna nga nutrisyon.
- Liklikam ti agusar iti maiparit nga agas kas pananglibas mo iti nadagsen nga problemam.
- Makidanggay ka iti denna ti kakabagiam ken gagayyem mo.
- Pagsasaritaanyo iti anya man nga adda a riknam. Ibingay mo kadakuada dagiti nararagsak a napalpalabas mo.
- Ikkam ti naan-anay nga oras para iti bagim.
- Isuratmo dagiti kaririknam ken kapanunutam iti maysa a notebook. Makatulong daytoy a malag-anan ta riknam ken maammuum pay no adda nagbaliwam wenno awan.
- Agdengngeg iti nasam-it nga awing ti radyo, agbasa ti libro wenno agehersisyo.

➤ Liklikam ti agaramid iti padalus-dalos nga desisyon. Kas iti panag-ibbet ti trabahom. Saan ka agpanunot iti pagbabawyam iti maudi nga aldaw. Agpatulongka iti matalek mo nga gayyem wenno kabagian.

Laglagipem: SAAN mo nga basol ti napasamak!

PANANGURNONG TI SUPORTA AGGAPU ITI GAGAYYEM

Ti pamilyam ken naasideg nga gagayyem mo ti agserbi nga sanggir mo ti oras ti narikut unay nga lubong mo. Makaitedda kenka iti nasayaat nga pammagbaga, iti nasayaat nga aramidem tapno maikkatan ka iti dagsen ti panunot. Ket no adda man marikriknam nga maikontra ti panagbiag mo ti inaldaw-aldaw, isuda ti makaawat kenka ken mangted suporta nga mangiturong kenka iti nasayaat.

PANANGSANGO TI MEDIA

Saan a nasisita nga ipablaakmo dayta a parikut mo gapuen ta agbalinto laeng a komplikado ti sitwasyon mo. Ngem no kayatmo nga maammuan ti kaadduan ti agdama nga parikut mo, isaganam ta bagim nga mapagsaludsudan iti media. (No napasak dayta pasamak dita pagtabtrabahuam, saludsodem dayta ofisinam maypanggep no anya ti masapul nga aramiden maypanggep ta panagsango ta media.)